

Медвідь Н. О.,*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики їх викладання
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА СПІВВІДНЕСЕНІСТЬ ПОЕЗІЇ М. ВОРОНОГО І ТВОРЧОСТІ П. ВЕРЛЕНА

Анотація. У статті охарактеризовані основні риси поетичних світів П. Верлена і М. Вороного, визначено їх співвіднесеність на рівнях символіки створеного образу, тем, мотивів, поетики. Увага акцентована на своєрідності світогляду, світовідчуття, світосприйняття поетів з урахуванням пізнання ними оточуючої дійсності, розуміння законів буття, сутності духовних цінностей та ідеалів.

Ключові слова: інтертекстуальність, модернізм, символізм, світовідчуття, ідеал, краса, музичність.

Постановка проблеми. Тема, що є предметом статті, недостатньо привертала увагу вчених. Розгляд творчості одного з найвідоміших українських поетів-символістів М. Вороного, елементи компаративного аналізу знайшли місце у ряді оглядових праць, наукових розвідок, таких як «Поезія початку ХХ ст. // Історія української літератури» М. Бондара (Київ, «Наукова думка», 1987 рік), «Початок ХХ ст.: загальні тенденції художнього розвитку // Історія української літератури ХХ ст.» Т. Гундорової, Н. Шумило (Київ, «Либідь», 1993 рік), «Архітектоніка поетичних циклів Миколи Вороного» В. Колкутіної (Одеса, «Астропринт», 1998 рік), «Інтертекстуальність лірики Миколи Вороного // Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст.» Л. Голомб (Ужгород, «Гражда», 2008 рік), «Художня література України: Від міфів до модерної реальності» М. Наєнко (Київ, «Просвіта», 2008 рік). Проте предметом окремого ґрунтовного дослідження ще не стали інтертекстуальні зв'язки поезії М. Вороного з творчістю П. Верлена. Ми робимо спробу здійснити зрушення в цьому напрямі, адже зацікавленість М. Вороного теорією символізму була зумовлена насамперед увагою поета до здобутків світової художньої думки. Тому залишається важливим наукове осмислення його поезії в контексті світових досягнень, зокрема естетики французького символізму.

Метою статті є дослідження інтертекстуальних зв'язків поезії М. Вороного і П. Верлена на основі аналізу їх творів.

Виклад основного матеріалу. Світогляд М. Вороного формувався під впливом здобутків французького символізму, чим пояснюються глибинний гуманістичний сенс його поезії, проголошення першорядності краси, любові і абсолютної духовності, а також синтез трагічного світовідчуття та інтуїтивного позарационального пізнання. Слушно зауважує С. Павличко: «У М. Вороного нібито присутній увесь комплекс європейських, західних модерністичних тем. Він пише про місто, а не про село, Красу, а не батьківщину, нудьгу, а не радість. Він хоче «йти за віком»» [1, с. 108].

Уже у посланні М. Вороного «Іванові Франкові» означені новаторські (суголосні верленівським) інтерпретації теми ролі поета й поезії в суспільстві. Французький поет у «Поетичному мистецтві» (вірш був сприйнятий символістами як поетичний маніфест), заперечуючи будь-який раціоналізм у мистецтві,

першорядним проголосив інтуїтивне пізнання, за допомогою якого лише й можливо досягнути таємничий світ людських почуттів, природи, думок, мрій. На думку автора, лірика має бути націлена на душу людини, щоб пробудити у ній «нову блакить, нову любов». Поет же має пізнати таємниці світу через інтуїтивні відчуття, тому й «посилає» свій вірш у політ: «Щоб вірш твій завше був крилатий, / Щоб душу поривав – шукати / Нову блакить, нову любов» [2, с. 433]. Про нову блакить і любов покликає мріяти душа поета, створюючи свою особливу дійсність, протиставну реальній, але наповнену силою життя, волі й натхнення.

За аналогією до французького поета-символіста М. Вороний у вірші «Іванові Франкові» закликає створити естетичну концепцію нового світу, у якому перевагу над буденністю з її соціальними проблемами і матеріальними потребами має отримати світ духовних цінностей та ідеалів – «геній-визволитель». Митець же, на думку українського поета, має досягнути вищі таємниці світу мрій та ідеалів. Його покликання й призначення – «Життя брудне, життя нікчемне / Забути і пізнати надземне, / Все неосяжне – охопити, / Незрозуміле – зрозуміти!» [3, с. 16]. Поетові належить оспівувати красу і високу силу почуттів: «А як поет – без перепони / Я стежу творчості закони; / З них повстають мої ідеї – / Найкращий скарб душі моєї» [3, с. 16].

Схиляння перед красою М. Вороний декларує і у вірші «Краса!». Краса для поета – це вищий ідеал, її він прославляє скрізь і завжди. А у вірші «Мавзолей» краса набуває ознак образу-символу, якій вірно служить поет, бо вона для нього є найвищою духовною цінністю. Як підкреслює дослідник О. Камінчук, «поезія «Мавзолей» розкриває індивідуально-особистісну цінність естетикоцентричної надреальності, еквівалентність поривання до таємниць абсолютного особистісного самовираження поета, що знаково репрезентується мотивом усамітненого служіння абсолютній Красі» [4, с. 87–88]. З абсолютною красою, гармонією пов'язані мрії поета, що засвідчує і вірш «В сяйві мрій». «Блакитно-чиста краса», «чуття святого» протиставлені «ворожим силам життя земного», що, відповідно до символістичного дискурсу, поляризує антитезу абсолютного ідеалу і обтяженого земного буття. Сферою істинного, духовно наповненого бачиться поетові мистецтво.

Лірика М. Вороного і П. Верлена відтворює складні й суперечливі переживання душі, яка прагне вирватися з сутінок буденності і сягнути світла, чистоти й краси. Особистісні враження й переживання пов'язані з описаними подіями (любов і розлука, надія і самотність, радість і сум тощо), які, як правило, позначені відчуттями туги, тривоги, відчаю (табл. 1).

Таке трагічне світовідчуття обох поетів пояснюється розбіжністю між ідеалом і дійсністю. Душі, зболені буденністю земного існування, прагнули до вищого ідеалу і не знаходили його. Проблеми самотності людини в суспільстві, в житті

Порівняння лірики П. Верлена і М. Вороного

П. Верлен	М. Вороний
<p><i>Вже нічого більше – хочу тільки флейти / В тихому леліні дальніх вечорів... / Так мене втомилі ці падіння й злети, / Що ніщо не миле – хочу тільки флейти... («Вже нічого більше – хочу тільки флейти...») [5, с. 272].</i></p> <p><i>Багато я страждав, повір... / Тепер зацькований, мов звір, / У різні боки я мечуся: / Нема рятунку, хоч умри, / Ніде ні схрону, ні нори, / Я від хортів не відкручуся. («Багато я страждав, повір...») [5, с. 266].</i></p>	<p><i>... я борюся, шукав ідеалу, / Мов свободний орел, моя думка в просторах шугала – / В тих просторах життя! / І мов нагла мара мені світ весь од сонця закрила... / У гонитві даремній минули найкращі літа... (“Vae victis!” («Горе переможеним!»)) [3, с. 24].</i></p> <p><i>Мало зазнали ми світла й тепла: / Холод, тумани та сіра імла – / От наша доля! / Пасербам в рідній своїй стороні, / Нам хіба тільки вижаються в сні / Щастя та воля!.. («Сонце заходить...») [3, с. 24].</i></p>

загалом, відчуття катастрофізму, душевної розпуки, марності прожитих літ вказують на бажання підкреслити незахищеність земного життя людини. Цікавою у цьому плані є «Осінь пісня» П. Верлена, у якій воедино зливаються осінній пейзаж і пейзаж душі ліричного героя. Осінь для поета – це прощальна пісня, близький кінець, за яким – лише небуття. Тому вона асоціюється з тугою, смутком, самотністю, невлаштованістю: «Ячуть хлипкі, / Хрипкі скрипки / Листопада... / Їх тужний хлип / У серця глиб / Просто пада. / Від їх плачу / Я весь тремчу / І ридаю... / Мов жовклий лист / Під вітру свист – / В безвість лину» [5, с. 238]. Свій стан зболеної душі французький поет-символіст описав і у вірші «В серці і сльози, і біль...». Плач серця ліричного героя поширюється на всю оточуючу дійсність. Його смуток передається через образ дощу.

Свої враження від зовнішнього світу прагне передати і М. Вороний. Трагічне світовідчуття характерне для ряду його поезій, хоча й не є домінуючим у його творчості. Як і П. Верлену, М. Вороному властиве відчуття катастрофізму, незахищеності земного життя людини, трагічної самотності, що засвідчує, наприклад, вірш “Vae victis!” («Горе переможеним!»). Зневіра, розчарування в пошуках ідеалу, пізнанні життя підкреслюються мотивом втраченого шляху: «Я самотній стою. Наді мною реве хуртовина. / Зграї гарпій проклятих, що звуться «навіщо», «куди», / Мою душу жеруть... Як покинута в лісі дитина, / Я самотній стою. Наді мною реве хуртовина. / Замітає сліди» [3, с. 24]. Трагічність світовідчуття позначені і поезії «В киреї темній тихо суне ніч...», «Нічка на землю упала...» тощо.

Але песимістичне світовідчуття гальмується вищими духовними ідеалами, до яких прагнуть і П. Верлен, і М. Вороний. В українського поета-символіста протидією силам зла виступають творчість і любов, про що свідчать такі вірші, як, зокрема, “Dies irae”, «Чи зумієш?», «Перед брамою», «В душі моїй не згас...». Скажімо, у вірші “Dies irae” майстерність поета творити нову реальність прирівнюється до вищих духовних цінностей, а втрата такої можливості через смерть поета означає втрату пісні, що була «єдиною втіхою», «єдину надію в <...> душі несла». А у поезії «Перед брамою» категорія любові асоціюється з «порогом святого раю» як межею між світом земним і світом абсолютної духовності.

Символічна концепція творчості як осягнення абсолютних духовних цінностей властива і П. Верлену. Це засвідчує ряд його віршів, наприклад, «Савітрі» («Магабгарата») зі збірки «Сатурнічні поезії», де митець поетизує «душі величної невичерпну силу», підносить особистість, здатну йти на самопожертву заради вірності і кохання. Попри трагізм долі, ліричний герой не втрачає високого потягу до Ідеалу – Добра, Істини, Краси, Гармонії й Кохання. Подібні ідеї знайшли вираження і у вірші «Над дахом дому – неба дах» зі збірки «Мудрість». Протиставляючи природне і міське життя, поет демонструє збереження віри в торжество високих Ідеалів, символами яких виступають «неба

дах», висока тополя і піднесений небесний дзвін. Незважаючи на те, що вірш сповнений суму, песимістичний настрій не пронизує його, адже в ньому утверджується сила духу особистості, яка не змирилася з буденністю життя і на схилі літ, а продовжує мріяти й відчувати: «О світе мій, яке життя / Просте і тихе! / Із міста лине шум життя, / Довілля, втіхи» [5, с. 259].

Визначальною рисою поезії П. Верлена і творчості М. Вороного є їхня музичність. І це не просто звукова організація віршів, поєднання певних звуків задля милозвучності. Музичність в обох поетів стала вираженням поетичного світовідчуття. Для них чарівних мелодій сповнений не лише навколишній світ, але й (насамперед!) світ душі ліричного героя. Сповнена мелодій, така чуйна душа озивається у світ переливами тонів і напівтонів. Ось як про це пише П. Верлен у вірші «До Клімени»: «За голос твій співочий, / За усміх твій дівочий, / Що в серці будить рій / Жагучих мрій... / За те, що з тебе лине / Світіння янголине / І музика тонка, / Така п’янка...» [5, с. 241]. Для французького поета музичність стає вираженням найтонших вражень і найпотаємніших емоцій: «Бо наймиліший спів – сп’янілий: / Він невиразне й точне сплів. / В нім – любий погляд з-під вуалю, / В нім – золоте тремтіння дня / Й зірок осіння метушня / На небі, скутому печаллю» («Поетичне мистецтво») [2, с. 432].

У М. Вороного багатомірність бачення світу також увиразнюється динамічною ритмомелодикою і музичними ефектами: «А вона, як мрія сну / Чарівна, / Сяє вродою святою, / Неземною чистотою, / Сміючись на пелюстках, / На квітках / Променистою росою. / І уже в душі моїй / В сьайві мрій / В’ються хмелем арабески, / Миготять камеї, фрески, / Гомонять-брилять пісні / Голосні / І сплітаються в гротески» («Блакитна Панна») [3, с. 40].

Споріднюють поезію П. Верлена і творчість М. Вороного і семантична нечіткість, неокресленість створених ними образів. Таку якість можна простежити на прикладах віршів П. Верлена «Нічний ефект», «О сумна пустеле!...» і М. Вороного «Старе місто», «Тіні». Так, у вірші «Нічний ефект» гармонійно поєднане широке розмаїття барв, ліній, відтінків, контрастів і світлотіней. Оскільки поет прагнув зобразити не реальні об’єкти, а свої відчуття і враження від них, то вимальовується нечітка напівмістична картина нічної пори, що породжує спогади ліричного героя, почуття, пов’язані з недосяжним Ідеалом. Поет навіть власні відчуття туги, суму, безнадії.

Відсутністю чітких ліній, контрастних кольорів і зримих образів характеризується і вірш «О сумна пустеле!...» (збірка «Романси без слів»). Поет малює похмурі хмари, місяць на темному небі, відсутність зірок, безлистя ліс. Цей сумний, безрадісний пейзаж П. Верлен називає пустелею, яка асоціюється зі станом ліричного героя. Душа його самотня і відчужена, сповнена нездійснених мрій про Ідеал.

У поезії «Старе місто» М. Вороний передає окремі враження, об’єднані спільною емоційною основою: «Тумани, тумани

над містом пливають, / Як хвилі гойдаються сонні... / І клаптями тануть, і лавою йдуть / Такі монотонні...» [3, с. 41]. Тут фіксується культивована ще П. Верленом, як і іншими французькими поетами-символістами, «розмитість» обрисів зображуваного, неокресленість, візуальна нечіткість образу: «У млі потопають доми, димарі, / Як витвори злої омани, / І сунуться, сунуться тихо вгорі / Тумани... тумани...» [3, с. 42].

Висновки. Отже, поезію П. Верлена і творчість М. Вороного об'єднують вищий філософський ступінь образного узагальнення; заглиблення у світ духовних переживань, передача душевних настроїв; відчуття трагізму буття; звернення до вічних ідеалів (Краси, Істини, Добра, Гармонії тощо); творення неповторного світу особистісних переживань; поєднання рис символізму та імпресіонізму; музичність. П. Верлен і М. Вороний, безумовно, цікаві як поети-символісти. Цією роботою були зроблені кроки на шляху відкриття нових граней їх поетичного таланту.

Література:

1. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія] / С. Павличко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
2. Зарубіжна література: 10 кл. : [посібник-хрестоматія] / [уп. Б. Щавурський]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 592 с.
3. Вороний М. «Свшан-зілля», поема ; Поезії ; Переклади / М. Вороний. – К. : Наук. думка, 2003. – 128 с.

4. Камінчук О. Поезія Миколи Вороного і український символізм / О. Камінчук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіах. – 2010. – № 1. – С. 85–100.
5. Лукаш М. Від Бокаччо до Аполлінера : Переклади / М. Лукаш ; ред., уп., авт. передм. М. Москаленко. – К. : Дніпро, 1990. – 510 с.

Медвидь Н. А. Интертекстуальная соотносительность поэзии Н. Вороного и творчества П. Верлена

Аннотация. В статье охарактеризованы основные черты поэтических миров П. Верлена и Н. Вороного, определена их соотносительность на уровнях символики созданного образа, тем, мотивов, поэтики. Внимание акцентировано на своеобразии мировоззрения, мироощущения, мировосприятия поэтов с учетом познания ими окружающей действительности, понимания законов бытия, сущности духовных ценностей и идеалов.

Ключевые слова: интертекстуальность, модернизм, символизм, мироощущение, идеал, красота, музыкальность.

Medvid N. Intertextual correlation of the poetry of M. Voronyi and the poetry of P. Verlaine

Summary. The main features of the poetic world of P. Verlaine and M. Voronyi are characterized in the article, there have been determined their correlation on the level of symbolic of the created image, themes, motive, poetics. Our attention is accentuated on the originality of the outlook of the poets considering the knowledge of the surrounding reality; understanding of being's laws, essence of the spiritual values and ideals.

Key words: intertextuality, modernism, symbolism, outlook, ideal, beauty, musicality.